

УДК 338.3

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-1-89

Я.А. Максименко, канд. екон. наук, доцент

ORCID: 0000-0003-4712-533X;

maksimenko.yana@gmail.com

Т. А. Дяченко, канд. екон. наук

ORCID: 0000-0002-6776-6778;

tatyana.oet@gmail.com

**Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»**

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА МІКРО- І МАКРОРІВНЯХ

У статті досліджено проблеми ефективності функціонування економічних суб'єктів на мікро- і макrorівнях. Проаналізовано рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності, динаміку рівня рентабельності операційної діяльності підприємств з розподілом на великі, середні та малі. Підкреслено необхідність підвищення ефективності діяльності підприємств. Проаналізовано структуру ВВП за видами економічної діяльності, динаміку енергоємності ВВП України. Виявлено основні проблеми в цій сфері та надано рекомендації щодо їх вирішення.

Ключові слова: ефективність функціонування, мікрорівень, макrorівень, рентабельність, енергоємність ВВП, національна економіка.

Постановка проблеми. Метою функціонування будь-якого економічного суб'єкта є забезпечення високого рівня ефективності господарювання. На мікрорівні висока ефективність дає можливість отримання високих прибутків підприємцям, задоволення потреб членів суспільства в товарах і послугах; на макrorівні підвищення ефективності означає збільшення загального обсягу виробництва, перехід економіки на переважно інтенсивний тип економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки в глобальному економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем економічної ефективності присвячують свої праці провідні вчені, серед них: Глухова С. В., Гуменюк Т. Є., Дикань В. Л., Зубенко В. О.,

Насонов М. І., Семенова Т. В., Чорна М. В., Яковлев А. І. та інші [3, 5, 7, 9,10].

Однак, не дивлячись на чисельні публікації з даної проблематики, питання ефективності функціонування економічних суб'єктів на різних рівнях потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз ефективності функціонування економічних суб'єктів на мікро- і макрорівні, виявлення основних проблем в цій сфері та надання рекомендацій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Важливим показником, що характеризує ефективність діяльності підприємств, є рентабельність. За даними Держслужби статистики України, найбільша рентабельність операційної діяльності спостерігається в оптовій і роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів – 23,7 %. В сільському, лісовому та рибному господарстві цей показник становить 17,9 %, в операціях з нерухомим майном – 17,8 %, професійній, науковій та технічній діяльності – 8,8 %, промисловості – 6,3 %, освіти – 5,9 %. Деякі види економічної діяльності мають навіть від'ємне значення рентабельності: в сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку даний показник становить -1,1 %, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – -1,6 % (рис. 1) [8].

Охарактеризуємо динаміку рівня рентабельності (збитковості) операційної діяльності великих, середніх та малих підприємств. Показник рентабельності збільшився з 4,0 в 2010 році до 5,9 в 2011 році, з 2012 року відбувалось зниження показника з 5,0 до - 4,1 в 2014 році, потім спостерігалось його збільшення до 8,8 в 2017 році, в 2018 році він дещо знизився до 8,1. Зміни рентабельності великих підприємств мають таку ж тенденцію, збільшившись з 3,9 в 2010 році до 9,1 в 2018 році, при цьому найнижче значення показника 0,7 спостерігалось в 2014 році, найвище 11,2 в 2017 р. Рентабельність середніх підприємств зросла з 5,0 в 2010 р. до 7,0 в 2018 р. при найнижчому від'ємному значенні показника в 2014 р. -3,6, найвищому 7,3 в 2017 році. Рентабельність малих підприємств в 2010 р. була 1,8 , в 2011 спостерігалось його збільшення до 4,2, в 2012 він дещо знизився до 4,1. Найнижче від'ємне значення показника спостерігалось в 2014 році – 17,9, з 2015 р. відбувається його збільшення до 8,3 в 2018 році. Що стосується мікропідприємств, то значення показника рентабельності було позитивне тільки в 2011, 2017, 2018 рр. за період 2010 – 2018 рр., найнижче значення спостерігалось в 2014 р. – 30,1, найвище в 2018 на рівні 4,7 [6].

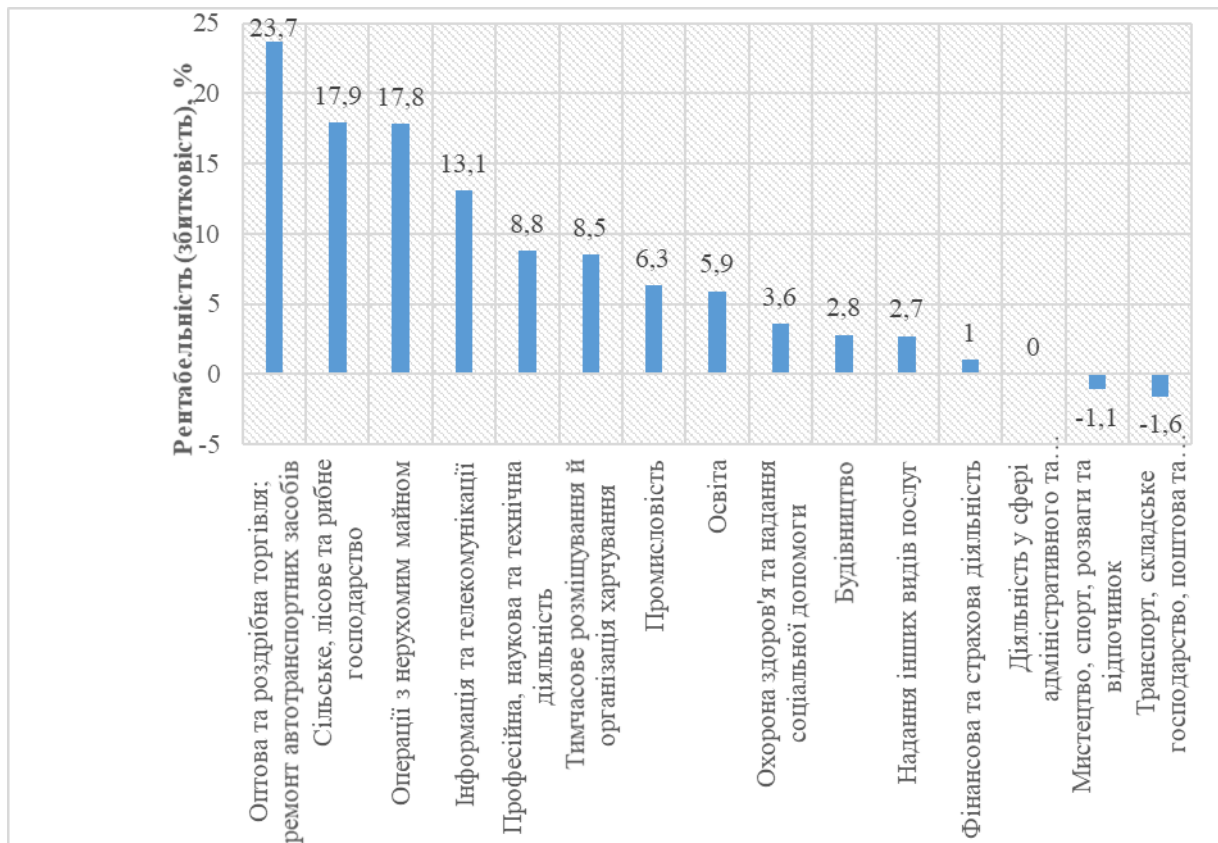

Рис. 1. Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності у 2018 р.

* Джерело: побудовано авторами за [8].

Таким чином, великі і середні підприємства демонструють більш високу рентабельність і, відповідно, більшу стабільність, тоді як малі і мікропідприємства нижчі показники рентабельності і більшу вразливість.

На ефективність діяльності підприємств впливають як фактори мікросередовища, пов'язані з наявністю, якістю, ціною всіх ресурсів, застосовуваних у виробництві, так і фактори макросередовища, що характеризують умови, в яких функціонують підприємства.

За показником забезпечення виконання контрактів Україна в 2019 р. посідає 57 місце в світі, що на 25 позицій вище, ніж в попередньому році, за показником захист інвесторів – 72 місце зі зростанням на 9 позицій, за показником врегулювання питання щодо неплатоспроможності – 145 місце з рухом з 149 місця в 2018 році. За декількома показниками відбувається погіршення позицій: за показником реєстрація підприємств відбувся рух з 52 на 56 місце, кредитування – з 29 на 32 місце, оподаткування – з 43 на 54 місце. [11].

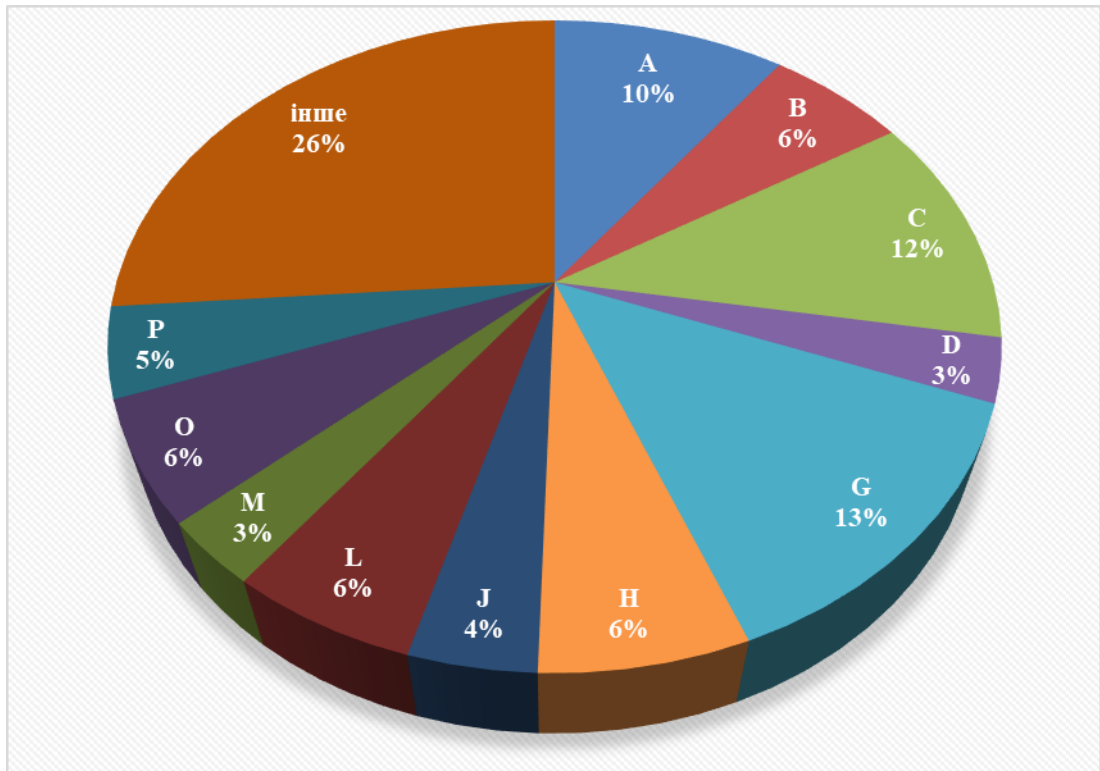
Динаміка рівня рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств з розподілом на великі, середні та малі

Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств				
	усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2010	4,0	3,9	5,0	1,8	-3,5
2011	5,9	6,2	6,0	4,2	0,8
2012	5,0	5,2	5,0	4,1	-0,1
2013	3,9	5,0	3,2	2,2	-2,3
2014	-4,1	0,7	-3,6	-17,9	-30,1
2015	1,0	4,0	0,0	-4,2	-8,2
2016	7,4	8,8	6,9	5,2	-0,4
2017	8,8	11,2	7,3	6,5	2,4
2018	8,1	9,1	7,0	8,3	4,7

* Джерело: побудовано авторами за [6].

Оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів має найвищу питому вагу в ВВП – 13 % при найвищому показнику рентабельності. Сільське, лісове та рибне господарство, маючи високий показник рентабельності, займає високу частку в ВВП – 10 %, також високу частку в ВВП має промисловість: добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 6 %, переробна промисловість – 12 %, хоча показник рентабельності в цій галузі відносно невисокий. Частка професійної, наукової та технічної діяльності становить 3 %, освіти – 5 % при відносно невисоких показниках рентабельності. Складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність становить 6 % ВВП при від'ємному значенні рентабельності (рис. 2).

Таким чином, слід звернути особливу увагу на ефективність в тих галузях, які мають низьку рентабельність, займаючи досить високу частку в ВВП, що суттєво сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсів на макроекономічному рівні. Необхідно забезпечити результативне використання наявних ресурсів, розвиток усіх галузей – від видобування сировини, її переробки і до створення кінцевого продукту [4]. Важливо створювати стимули для споживання продукції національного виробництва [2].

Примітка: А – сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; В – добувна промисловість і розроблення кар'єрів; С – переробна промисловість; D – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; G – оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; H – транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; J – інформація та телекомунікації; L – операції з нерухомим майном; M – професійна, наукова та технічна діяльність; O – державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування; P – освіта.

Рис. 2. Структура ВВП за видами економічної діяльності у 2018 р.

* Джерело: побудовано авторами за [1].

Одним з показників, що характеризують ефективність функціонування національної економіки є енергоємність ВВП. Динаміку енергоємності ВВП України у 2010–2017 рр. представлено на рис. 3. В цілому спостерігається позитивна тенденція до зниження енергоємності ВВП. Так, зазначений показник знизився з 0,368 т н. е. в 2010 році до 0,282 т н. е. у 2015 році, в 2016 році цей показник дещо підвищився до 0,288 т н. е., в 2017 році відбулось його зниження до 0,267 т н. е. [8].

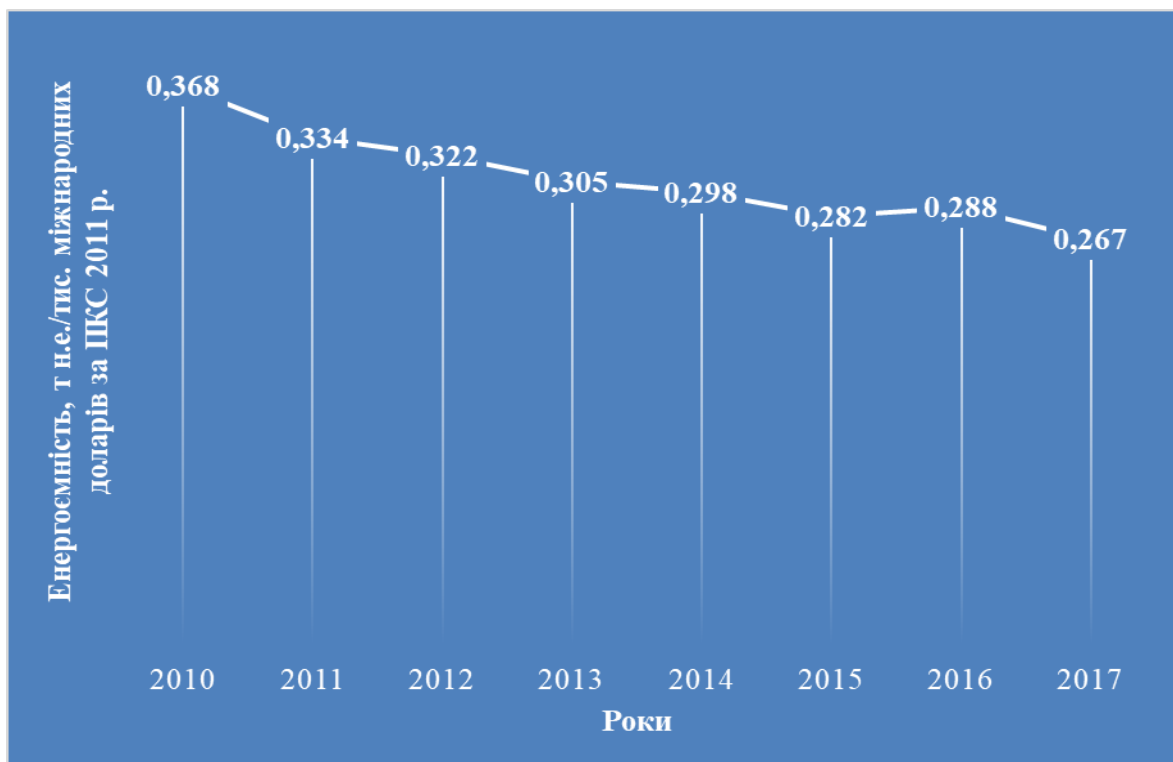

Рис. 3 Динаміка енергоємності ВВП України у 2010–2017 рр.

* Джерело: побудовано авторами за [8].

Висновки.

Ефективність діяльності підприємств суттєво відрізняється за видами економічної діяльності, за розміром підприємств, що позначається на ефективності національної економіки. Необхідно забезпечити досягнення ефективного збалансованого розвитку як окремих підприємств, сфер, так і національної економіки в цілому. Для цього необхідно створення сприятливих умов за допомогою інструментів макроекономічної політики, підтримки певних сфер, які сьогодні не демонструють високих показників ефективності, такі, як, професійна, наукова та технічна діяльність, промисловість, освіта, але є значущими для майбутнього розвитку країни.

Бібліографічний список.

1. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2018. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/vtr_u.htm].

2. Дяченко Т. А. Вектор інтенсивного зростання економіки України: свідомий вибір та історичний досвід / Т. А. Дяченко // Вісник ХНАУ : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : ХНАУ, 2018. – № 1. – С. 189-195.

3. Дикань В. Л. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту: монографія / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко. – Х.: УкрДАЗТ, 2008. – 194 с.

4. Максименко Я.А. Розвиток національної економіки під впливом загальносвітових тенденцій / Я.А. Максименко // Бізнес Інформ. – 2019. – № 3. – С. 26-31.

5. Насонов М. І. Методика оцінювання управління ефективністю підприємства: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / М.І. Насонов // Ефективна економіка. – 2018. – № 11. – Режим доступу: URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6711>. DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.204](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.204)

6. [Рентабельність операційної та усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства \(2010-2018\)](#) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2018. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm].

7. Семенова Т.В. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства / Т.В. Семенова, Т.Є. Гуменюк // Причорноморські економічні студії. – 2018. – №. 29 (1). – С. 123-126.

8. Статистичний щорічник України за 2018 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – 2019. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf].

9. Чорна М.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія / М.В. Чорна, С.В. Глухова. – Харків: ХДУХТ, 2012. – 210 с.

10. Яковлев А. Засоби визначення ефективності від створення й реалізації наукоємної продукції / А. Яковлев // Економіст. – 2016. – №. 3. – С. 23-25.

11. Україна у рейтингу «Doing Business» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – 2019. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=DoingBusiness.>].

Я.А. Максименко, Т.А. Дяченко. Эффективность функционирования экономических субъектов на микро- и макроуровнях. В статье исследованы проблемы эффективности функционирования экономических субъектов на микро- и макроуровнях. Проанализированы рентабельность операционной деятельности предприятий по видам экономической деятельности, динамика уровня рентабельности операционной деятельности предприятий с распределением на крупные, средние и малые. Подчеркнута

необходимость повышения эффективности деятельности предприятий. Проанализирована структура ВВП по видам экономической деятельности, динамика энергоёмкости ВВП Украины. Выявлены основные проблемы в этой сфере и даны рекомендации по их решению.

Ключевые слова: эффективность функционирования, микроуровень, макроуровень, рентабельность, энергоёмкость ВВП, национальная экономика.

Мaksymenko I.A., Diachenko T.A. Efficiency of economic entities functioning at microeconomic and macroeconomic levels. The problems of effective functioning of the economic entities at micro- and macroeconomic levels have been examined in the article. The subject of the research is the theoretical propositions and practical recommendations concerning the analysis of the economic entities effective functioning at the microeconomic and macroeconomic levels. The aim of this article is to analyze the efficiency of the economic entities functioning at the micro and macro levels, to identify the main problems in this area and to provide the recommendations for their solution. Such methods as analysis, synthesis, comparison, generalization, system approach, and statistical and graphical ones are used in the article. The indices characterizing the efficiency of the enterprise functioning such as the profitability of operating activity both as for the types of the enterprises economic activity and as for their division into large, medium and small ones have been analyzed. The most profitable types of economic activity have been highlighted. It has been found out that large and medium-sized enterprises show higher profitability, while small enterprises, including the micro-enterprises, have lower profitability indices. It has been noted that both the microenvironmental factors and the macroenvironmental ones influence the efficiency of the enterprises. The main problems in this area connected, first of all, with the settlement of the insolvency issues, protection of investors and taxation have been revealed. The structures of gross domestic product (GDP) according to the types of economic activity and the dynamics of the Ukrainian GDP energy intensity have been analyzed. The necessity to increase the efficiency of enterprises, especially in those areas that have low profitability occupying a relatively high share of GDP, and those that are significant for the future development of the country, which will significantly improve the efficiency of the resource employment at the macroeconomic level, has been emphasized. The results of the research can be used in practice to improve the efficiency of the economic entities at the micro- and macroeconomic levels.

Key words: functioning efficiency, micro level, macro level, profitability, energy intensity, GDP, national economy.

Стаття надійшла до редакції: 11.09.2019 р.